

Türk Aşısı TURKOVAC Afrika'ya Umut Olabilir mi?

- Afrika aşı tedarikini tam olarak nasıl sağlayacak?
- Türkiye, üreteceği TURKOVAC aşısı ile aşı dağıtımında eşitsizliğin önüne geçmede büyük bir rol oynayabilir.
- Türkiye, Afrika'daki ülkelere ve dünyanın geri kalanına aşıları paylaşma ve yardım etme noktasında küresel mücadeleye öncülük eden ülke konumuna gelebilir.

Kenan Toprak

OPSOUR HAKKINDA

Uluslararası şirket, kurum ve şahısların yerel bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan OpSour, açık kaynak bilgilerin uzman kişiler tarafından işlenmesi ve öngörü sağlayabilecek anlamlı raporlar haline dönüştürülmesini amaçlamaktadır.

OPSOUR AFRIKA ARAřTIRMALARI

OpSour Afrika Araştırmaları, Afrika halkları, siyaseti, hükümeti, politika yapımı, uluslararası ilişkiler ve dış politikası hakkında makaleler, raporlar ve araştırmalar yayınlamayı amaçlamaktadır.

OpSour Ortadoėu Araştırmaları Serisi No.1

www.opsour.com

Ataköy Bedri Rahmi Eypoglu Street No.75 Bakırköy – İstanbul

info@opsour.com

The views expressed are those of the author and do not reflect the official policy or position of OpSour.

Türk Aşısı TURKOVAC Afrika'ya Umud Olabilir mi?

2019 yılında yeni koronavirüs pandemisinin patlak vermesi, tüm dünya için önemli bir dönüm noktası oldu. İlk olarak Aralık 2019'un sonlarında Çin'in Wuhan kentinde tespit edilen vaka sonrasında, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 30 Ocak 2020'de salgını Uluslararası Önemli Hastalık Halk Sağlığı Acil Durumu olarak ilan etti ve DSÖ Genel Direktörü 11 Mart 2020'de bunu bir "Pandemi" olarak kabul etti. Pandemi ciddi bir insan, malzeme kaybına ve sonuç olarak jeo-ekonomik dünya düzeninde 1930'lardan bile kritik olan ciddi bir ekonomik çöküşe ve durgunluğa neden oldu. Buna paralel olarak, güç denklemlerinin değişmesi nedeniyle dünya daha belirsiz hale geldi. Pandemi ülkeler için olduğu kadar insanlar için de büyük bir yıkıma neden oldu. Yoksul ülkeler COVID-19 pandemisinden ciddi şekilde etkilenirken, gelişmiş ülkeler de etkilenen insanlara gerekli sağlık ekipmanları sağlayamaz hale geldi. Bu yazı Afrika kıtasının aşı ihtiyacı ve Türkiye'nin kıtada uygulayabileceği stratejileri ele almaktadır.

Aşıda Adalet

COVID-19 salgını birçok toplumda olduğu gibi Afrika kıtasında da insan sağlığı, sosyal yaşam ve ekonomik geçim kaynakları üzerinde yıkıcı olmaya devam ediyor. Afrika kıtası dahil olmak üzere sağlıkta yaşanan adaletsizlik, COVID-19 krizi ile birlikte eşitsizlikleri belirgin ve keskin bir şekilde ortaya çıkardı. İlaçlar ve aşılarda ihtiyacı olan milyonlarca insana ulaşmıyor. Afrika kıtası savunmasız nüfuslarının hayatlarını ve sağlığını kurtarmak ve ekonomik kalkınmayı sürdürmek için erişilebilir aşılar ihtiyacı duyuyor.

Afrika kıtası hali hazırda dünyanın en düşük COVID-19 aşılama oranını kaydediyor. Afrika'da düşük aşılama

oranına neden olan çeşitli zorluklar ve boşluklar bulunuyor. Yetersiz COVID-19 aşı tedariki Afrika ülkeleri için en önemli sorun olmaya devam ederken, bildirilen diğer sorunlar arasında fon eksikliği, eğitilmiş profesyonellerin azlığı ve nüfusun aşı olma konusundaki tereddütleri yer alıyor. Kıtanın aşılar için adil bir şekilde erişime ihtiyaç duyduğu bilinmesine rağmen insanlığın ve insan haklarının üstünlüğünü ilan eden pek çok gelişmiş ülke ve kurum buna kulak tıkamış ve ihtiyaç sahibi ülkeleri aşı beklemek zorunda bırakmıştır. Küresel olarak 4 milyardan fazla COVID-19 aşısı uygulanırken, Afrika kıtasında 1,3 milyar insanın ancak %2'sinden daha azına aşı uygulanması, aşılar için adil erişimde adaletsizliği göstermektedir. Afrika kıtasının nüfusunun sadece %1,7'si olan yaklaşık 24 milyon insan tam olarak aşılandı. Her ne kadar BM destekli COVAX (Koronavirüs Aşısı Küresel Erişim Girişimi) Afrika ve özellikle düşük ve orta gelirli ülkeler için aşılar için adil bir şekilde dağıtmak amacıyla girişimler başlatmış olsa bile bugüne kadar kıtanın sadece %2'inden daha azı aşılanabildi. COVAX, 2021'in sonuna kadar Afrika'ya 520 milyon doz ulaştırmayı hedefliyor. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre kıtanın Eylül ayı sonuna kadar nüfusunun %10'unu tam olarak aşılama için 183 milyon doza kadar ve 2021'in sonuna kadar %30'unu aşılama için yaklaşık 729 milyon doza daha ihtiyacı olacağını söylüyor. Afrika'nın nüfusunun %60'ının aşılanmış olması için (yani, sürü bağışıklığı için öngörülen bir temel ön koşul), kıtanın 1,3 milyar nüfusu için yaklaşık 1,5 milyar doz aşılara ve bir aşı adayına için en az iki doz aşılara ihtiyacı olacaktır. Afrika kıtasında şimdiye kadar alınan aşı dozlarının yarısından fazlası ya doğrudan alma ya da bağış yoluyla olmuştur.

Halihazırda mevcut pandeminin Afrika kıtasında birçok ülkeye getirdiği muazzam

sosyoekonomik yüke bakıldığında, aşılara adil bir şekilde erişimin yanı sıra, kıtada aşılarda seri üretimini geliştirmek için büyük finansal yatırımlar ve kaynaklar gerekiyor. Kıtanın hızlı bir şekilde aşı alımı birçok ülkede hayatın normale dönmeye yardımcı olabilir. Kıtada aşılarda tedarikini hızlandırmaya yardımcı olmak için yeterli kaynağı harekete geçirmek için çeşitli yerel ve uluslararası örgütlerin yanı sıra siyasi liderleri bir araya getirmek önemli olacaktır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki aşı dağılımındaki uçurum çok büyük ve her geçen gün daha belirgin hale geliyor. İnsan haklarına önem veren ve ilk günden bu yana aşı milliyetçiliğine karşı mücadeleye öncülük eden ülkeler arasında yer alan Türkiye, üreteceği TURKOVAC aşısı ile aşı dağıtımında eşitsizliğin önüne geçmede büyük bir rol oynayabilir.

Türkiye TURKOVAC ile aşı dağıtımında eşitsizliğin önüne geçmede büyük bir rol oynayabilir.

COVID-19 Süreci ve Türkiye'nin Yardımları

Geçmişte olduğu gibi COVID-19 sürecinde de birçok ülkenin acil yardım ihtiyaçlarına cevap vermesi, Türkiye'nin kapsamlı yardımları ve pragmatik çabaları ile bir kez daha belgelendi. Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin "Umutsuzluktan sonra umut ve karanlıktan sonra pek çok güneş vardır." sözünün yazılı olduğu yardım kolileri 12 uluslararası kuruluş olmak üzere, 157 ülkeye ihtiyaçlarına göre gönderilerek küresel dayanışmayı ve birliği destekledi.

Türk hükümeti, pandeminin başlangıcından bu yana herhangi bir siyasi koşul belirlemeden Afrika'ya elinden gelen yardımı sunmaya ve Afrika uluslarına fayda sağlamaya çalıştı. Bu kapsamda 44 Afrika ülkesine tıbbi malzeme bağışı, nakit bağış ve satın alma izni yardımı sağladı. Bölgeye yapılan yardım malzemesinin yaklaşık değeri 12 milyon dolar olurken, maddi yardımın miktarı ise 6 milyona ulaşmış durumda. Türkiye, COVID-19 müdahale çabalarında sergilenen küresel dayanışma eylemiyle, en cömert ülkelerden biri olduğunu bir kez daha gösterdi.

Her Konuda Zorluk Yaşayan Afrika

Afrika kıtasında ilk COVID-19 vakası Mısır'da 14 Şubat 2020 tarihinde görülürken, 27 Şubat 2020'de Nijerya'da teyit edilen vaka Sahra Altı Afrika'da görülen ilk vaka oldu. Bu tarihten beri kıtada, 24 Haziran 2021 itibarıyla 5.363.727 COVID-19 vakası ve 141.518 ölüm kaydedildi.

Afrika'da, COVID-19 salgını bireysel hayatlara mal olmanın ötesinde ekonomik yıkıma da neden oldu. COVID-19'a karşı aşılama, can kayıplarını ve daha fazla ekonomik bozulmayı azaltmak için kritik bir önlem olarak görülüyor. Afrika kıtasının aşısız her ay için 13,8 milyar ABD doları GSYİH kaybettiği tahmin edilmektedir. 54 ülke, farklı altyapılar ve çeşitli sağlık politikaları ile Afrika kıtası yeterli sağlık sistemlerinin ve insan kaynaklarının yetersizliği ve bazı endemik hastalıklara ek olarak devam eden pandeminin getirdiği zorluklar nedeniyle sistemi daha da zorluyor.

COVID-19 için bir aşıya sahip olmak, hastalığa karşı mücadelede önemli bir etkidir. Bu durum, dünyanın tüm bölgeleri için aşılarda mevcudiyeti, erişilebilirliği ve satın alınabilirliği sağlanmadan mümkün olmayacaktır. Afrika ülkeleri, geçmişte milyonlarca Afrikalının ölümüne yol açan hastalıkların ilaçlarına ve aşılarda

ulaşmada eşitsizlik yaşadı. Bu geçmiş deneyim, Afrika hükümetlerinin aşı konusunda paniğe kapılmasına neden oluyor.

Aşıya Adil Erişim için TURKOVAC Aşısı

COVID-19 pandemisinin ulusların sağlığı ve ekonomileri üzerindeki şiddeti, hızlı bir şekilde aşı araştırma, geliştirme ve üretim dönemini başlattı. Dünya genelinde ilaç firmalarının geliştirdiği 89 farklı COVID-19 aşısı adayı, 228 aşı deneme çalışması ve onay alan 12 aşı firması bulunuyor. 12 aşının içerisinde 5 tanesi dünya genelinde yaygın olarak kullanılıyor. Bu aşılar, BioNTech, Sputnik V, Moderna, AstraZeneca ve Sinovac aşılardan oluşuyor. Ancak aşıya adil erişim noktasında Sahra Altı Afrika'daki ülkeler büyük bir zorluk yaşıyor ve aşılama yoluyla hastalık yükünü azaltma fırsatlarını yakalayamıyor.

Hastalıkların önlenmesi ve kontrolü için uluslararası, çok taraflı iş birliğinin önemi, küresel sağlık gündeminde hayati bir yaklaşım ve araç olarak kabul edilmiştir. Bu konuda Türkiye uluslararası mekanizmayı harekete geçirmek için önemli çabalar sarf etti ve gelişmekte olan ülkelere aşılardan adil bir şekilde paylaşımı konusunda her platformda etkin bir rol üstlendi.

Bir aşıya sahip olma olasılığı ve bir kıta olarak Afrika'nın aşıya erişmesi ve kullanması gerekliliği göz önüne alındığında, geçerli soru şu: Afrika aşısı tedarikini tam olarak nasıl sağlayacak? Bu sorunun cevabını Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, 2020 yılında video konferans yöntemiyle gerçekleştirdiği G20 Liderler Zirvesi'ndeki konuşmasında ve Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Afrika günü vesilesiyle yazdığı makalede bulmaya çalışacağız. Cumhurbaşkanı konuşmasında "*Geliştirilen aşılardan adaletsizlikleri daha da derinleştirmek*

yerine insanlığın ortak malı olacak şekilde kullanıma sunulmalıdır. Bu çerçevede G-20 platformu aşıya herkesin uygun maliyetli ve hakkaniyetli erişimini güvence altına alacak mekanizmaları hazırlamalı ve işletmelidir. Türkiye olarak biz de 16 aşı çalışmamıza bu anlayışla yaklaşıyoruz. Türkiye'nin üreteceği aşığı inşallah tüm insanlığın hizmetine sunacağız" dedi.

Bu konuşmadan aylar sonra Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı ve Erciyes Üniversitesi tarafından geliştirilen TURKOVAC isimli aşı için Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "*kullanıma girdiğinde tüm insanlığın hizmetine sunacağız*" sözünü tekrarlaması kıta için umutları artıracak bir söylem olarak görülebilir. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın aşılar hakkaniyetli erişim çağrısı, aşı milliyetçiliğini sonlandırma ve yoksul ulusların aşılardan mümkün olan en kısa sürede değerlendirmelerine yardımcı olma ihtimalini artırmaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Londra'da düzenlenen "2020 Küresel Aşı Zirvesi"ne gönderdiği video mesajla, *Küresel Aşı ittifakı İnisiyatifi (GAVI) ve diğer paydaşlarla iş birliği içerisinde hareket etmeye hazır olduklarını* vurgulaması aşı tedarikinde küresel işbirliğine hazır olduğunu göstermektedir.

Türkiye, Afrika'daki ülkelere ve dünyanın geri kalanına aşılardan paylaşma ve yardım etme noktasında küresel mücadeleye öncülük eden ülke konumuna gelebilir.

Türkiye'nin COVID-19'a karşı geliştirdiği inaktif ilk yerli aşısı 'TURKOVAC'ta Faz-3 çalışması 22 Haziran'da başlamıştı. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın TURKOVAC aşısı ile ilgili olarak, "Hedefimiz Eylül-Ekim gibi netice almaktır." açıklaması kayda değer bir gelişmeye işaret ediyor. Türkiye Dışişleri Bakanı Afrika günü vesilesiyle yayınladığı bir makalesinde "*Türkiye'nin COVID-19'a*

karşı aşı geliştirme çalışmaları da devam ediyor. Sonbaharda aşı çalışmalarımızı tamamlayarak başta Afrika ülkeleri olmak üzere tüm insanlığın hizmetine sunmakta kararlıyız.” cümlesi TURKOVAC aşısının Afrika ülkelerine adil bir şekilde erişimini sağlamak açısından umut verici bir yol sunmaktadır. Türkiye'nin bütün bu çabaları pandemi ile mücadele kapsamında aşılara adil bir şekilde erişimde sürdürülebilir bir etki elde etme açısından kilometre taşı olarak görülebilir. Türkiye, Afrika'daki ülkelere ve dünyanın geri kalanına aşıları paylaşma ve yardım etme noktasında küresel mücadeleye öncülük eden ülke konumuna gelebilir.

Aşıya Adil Erişim İçin Küresel İşbirliği

Afrika kıtasındaki birçok ülkenin düşük kaynaklı yapısı nedeniyle, ulusal hükümetler yalnızca COVID-19 aşı harcamalarını karşılayamayabilir. Bu açıdan DSÖ gibi sağlık kuruluşları aracılığıyla Afrika ülkelerine finansman sağlanması aşıya erişimi kolaylaştıracaktır. Gelişmekte olan ülkelere yardım etmek için ülkeler ve kuruluşlardan taahhütler olmasına rağmen, COVID-19 aşısının Afrika ülkeleri tarafından büyük ölçekli satın alınmasını sağlamak için daha fazla desteğe ihtiyaç vardır. Bu nedenle hem özel sektör hem de kamu sektörünün iş birliği, Afrika ülkelerinde COVID-19 aşısına ulaşılabilirliği artırabilir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) girişimi ile kurulan ve Küresel Aşı İttifakı Gavi'nin liderliğini yürüttüğü Koronavirüs Aşısı Küresel Erişim Girişimi (COVAX) COVID-19 aşılarına adil erişim için işbirliği ve tekelsiz mekanizma sağlamalıdır. Bu bakımdan kıtaya ulaştırılacak TURKOVAC aşısı ile birlikte ilaç şirketlerinin tekellerinin sona ermesi yalnızca Afrika uluslarının çıkarına değil, aynı zamanda zengin ülkelerde dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki insanların çıkarıdır. Aşıların adil bir şekilde kıtaya ulaştırılması için küresel paydaşlardan gerekli yardımın gelmemesi durumunda

COVID-19, küresel bir sağlık sorunu olmaya devam edecek. Bunun yanı sıra Afrika uluslarına yeterli aşı erişimi gerçekleşmez ise Afrika hükümetleri için hem ekonomik hem de politik olarak ciddi sonuçları olacak ve Afrika uluslarını uluslararası toplumun gerisinde bırakacak.

Afrika hükümetleri, COVID-19'un ülkelerinde nasıl devam ettiğine bakılmaksızın, bölgesel ve küresel ekonomiye tam olarak yeniden bağlanana kadar bu pandeminin ekonomik ve sosyal zararının artmaya devam edeceğini biliyor. Bu nedenle Afrika'daki hükümetler, yerel bilim adamlarını sahiplenmeli, desteklemeli ve kıtadaki aşı araştırmalarını ve tedarikini büyütme için TURKOVAC ekibi ile ortaklık sağlamalıdır. Kıta için belirli müdahaleler ve yardımlar başlatılmazsa, Afrika'nın hastalık yükü beklenenden daha uzun sürecek.

Salgına karşı başarılı mücadele, aşı erişimindeki herhangi bir eşitsizliğin ele alınmasında ülkeler arasında güçlü bir işbirliği ile sağlanabilir. Bu nedenle, erişimi ve dağıtımı etkileyecek tüm güç dinamiklerini dengeleyerek Afrika kıtasının COVID-19 aşılarını edinmesine yardımcı olmak önemlidir. Bu konuda kıta hükümetlerinin sorumluluklarını üstlenmesi küresel iş birliğini daha da hızlandıracaktır.

Aşı Tereddütleri ve Çözümler

Afrika kıtasında COVID-19 salgınına karşı mücadele faaliyetleri arasında şimdiye kadar testler, sınırların kapatılması, okulların kapatılması, fiziksel mesafeye ilişkin tavsiyeler, yüz maskesi kullanımı, halka açık yerlerde el hijyeni ve COVID-19'un varlığına ilişkin halk sağlığı kampanyaları yer aldı. Ancak birçok bilginin halk arasında dolaşımı COVID-19'un inkâr edilmesi ve COVID-19 aşı tereddüdünü beraberinde getirdi. Bugüne kadar birçok kişi COVID-19'un varlığını

inkâr ederken, diğerleri bunu siyasi yolsuzluk için bir strateji olarak gördü.

Afrika'da COVID-19 aşısı tereddüdünün olası nedenleri birden fazla perspektiften incelenebilir. COVID-19 aşısının politik olduğu inancının, ilaç endüstrisine olan güven eksikliğinin yanı sıra, COVID-19 aşısının “Deccalin işareti” olarak tanımlanması da bazı tereddütler arasında yer aldı. Ayrıca COVID-19'un yabancı aktörler tarafından planlanmış bir olay olduğuna, Afrika'daki insanların aşısı denemelerinde kobay olarak kullanıldığına ve COVID-19'un yayılmasının 5G teknolojisi ile bağlantılı olduğu inancı COVID-19 aşısı hakkında birçok güvensizlik ve şüphe meydana getirdi. Dolayısıyla bu yanlış anlamalar, olası COVID-19 aşısı ve tüm COVID-19 salgını yanıtı yoluyla elde edilebilecek çalışmaları olumsuz etkiledi.

Aşısı tereddüdü konusu, herhangi bir Covid-19 aşılama çabasında kilit bir soruyu gündeme getiriyor: Afrikalılar aşısı olmaya istekli olacak mı? Aşısı tereddüdü karmaşıktır ve bağlama özgüdür; zamana, yere ve aşılara göre değişir. Küresel olarak, aşısı istekliliği etrafında ve COVID-19 pandemisinden önce Sahra altı Afrika ülkelerinde ve başka yerlerde kullanıma sunulan aşılara ilişkin algı ve davranışlardan çıkarılabilecek bazı dersler var. Örneğin 1996 yılında Nijerya'da bakteriyel menenjit salgını sırasında Pfizer, iki yüz çocuğun üzerinde henüz test aşamasında olan Trovan (trovafloxacin) adlı antibiyotik ilacını denedi. Yapılan bu testler sonucunda 11 çocuğun hayatını kaybettiği, onlarca çocuğun da sakat kaldığı iddia edildi. Bu nedenden dolayı Nijerya ve birçok bölgede aşısı tereddüdü yalnızca komplo teorilerinden veya bilime duyulan güvensizlikten değil, aynı zamanda yaşanmış deneyimlerden de kaynaklanmaktadır. Ayrıca önde gelen birkaç aşısı aday platformunun göreceli yeniliği, uzun vadeli etkinlikleri ve potansiyel yan etkileri konusunda

endişelere neden olmaktadır. Sağlık sistemine ve siyasi kurumlara duyulan güvensizliğin körüklediği, halkın aşısı olma konusundaki isteksizliği Afrika çapında büyüyen bir sorun olarak görülüyor. 2019 yılında COVID-19 pandemisinden önce DSÖ (2019), aşısı tereddüdünü en büyük 10 küresel sağlık tehdidinden biri olarak tanımlamıştı.

Afrika'da COVID-19 aşısı tereddüdünün oluşmasını önleme stratejileri arasında; toplum katılımı, geleneksel başkanlar, şefler, kanaat ve dini liderler gibi topluluk paydaşlarının katılımı gibi stratejiler benimsenebilir. Bu bağlamda toplum sağlığı çalışanlarının, serbest eczacıların, patentli ilaç satıcılarının ve sivil tabanlı kuruluşların rolü devreye girmektedir.

Türk bilim insanları tarafından üretilen TURKOVAC aşısı yukarıda anlatılan tereddütleri sonlandırabilir mi? Türkiye'nin kıtada şu ana kadar imajını zedeleyecek herhangi bir girişimi bulunmamakla birlikte, Türkiye kıta ile olan ilişkilerinde daima şeffaflık ilkesini benimsemiştir. Türkiye, yalnızca pandemi ile mücadeleye yardımcı olmak için değil, aynı zamanda sivil toplum ve güvenilir siyasi gruplarla diyalogu güçlendirmek için de önemli bir role sahiptir. Bu, hali hazırda yukarıda anlatılan tereddütlerin etkilerini hafifletmeyi öngörmeye olanak sağlayacaktır.

Türkiye Afrika'ya Ne Gibi Avantajlar Sağlayabilir

Küresel aşılama finansman ve adil erişimden, aşılama nakliyesi, depolanması ve uygulanmasına ilişkin lojistik zorluklara kadar, bir popülasyonu aşılamanın çok sayıda zorluğu bulunuyor. Afrika'nın çoğu, Küresel Aşısı İttifakı (GAVI), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve aşılama düşük gelirli ülkelere ulaşmasını sağlamak için çalışan COVAX girişimi aracılığıyla aşısı tedariki alması muhtemeldir. Gelişmekte olan ülkelere COVID-19 aşılama ulaştırmayı

amaçlayan küresel bir girişim olan COVAX, büyük ölçüde düşük performans gösterdi ve bu yılın sonuna kadar teslim etmesi gereken 2 milyar dozun yalnızca küçük bir kısmını sağladı. Afrika kıtasının büyük bir bölümünde finansman boşlukları, zayıf sağlık sistemleri ve zayıf tedarik zinciri altyapısı düşünüldüğünde, COVID-19 aşılarının Afrika ülkelerine ulaştırılması, çok çeşitli paydaşlar arasında dikkatli bir planlama ve benzeri görülmemiş bir koordinasyon gerektiriyor.

Aşılar için halkın güvenini kazanma zorluklarının yanı sıra, lojistik ve dağıtım konuları büyük önem taşıyor. Bu açıdan bakıldığında geniş ölçekte küresel ulaşım ve lojistik ağına sahip olmasının yanında taşıma kapasitesine bağlı olarak Türk Hava Yolları, Afrika kıtası aşı taşımacılığında ihtiyaç duyulacak önemli kuruluşlar arasında yer alabilir. Türk Hava Yolları Afrika kıtasına 60 şehir olmak üzere en fazla destinasyona uçan yabancı şirket olma özelliğini taşıyor. Aşıların ülkeler genelinde düzgün bir şekilde dağıtılmasını sağlamak için ülke yönetimlerinin TURKOVAC aşı üreticileri ve THY gibi şirketlerle koordine çalışması yürütme gerekiyor. Ayrıca çocuk felcinden etkilenen ülkelerde aşı lojistiğinin tedarik edilmesi ve yönetilmesi konusunda lider kuruluş olan UNICEF ile ortak bir ağ kurularak deneyimlerinden faydalanılabilir.

Afrika kıtası ülkelerine aşıların nakliyesi ve teslimatı COVID-19 ile mücadelenin yarısını oluşturuyor. Bazı bağışçı ülkeler tarafından aşya ihtiyaç duyan ülkeler için aşılar finanse edilse bile, kıta ülkelerinde aşılama programının oluşturulmasına ihtiyaç olacaktır. Aşının nerede, nasıl ve kim tarafından uygulanacağına dair planların mevcut olması çok önemlidir. Aşıları etkili bir şekilde sunabilmesini sağlamak için iyi planlama ve milyonlarca aşı dozu gerektiğinde talep planlaması özellikle önemlidir. Kıta ülkelerine oradan tıbbi merkezlere, daha sonra bölgelere ve topluluklara ulaştırılmasında aşılar soğuk tutulmalıdır. Sağlık tesislerinin yalnızca

%28'inin güvenilir elektriğe veya soğutmalı dağıtım araçlarına erişiminin olduğu tahmin edilen Sahra Altı Afrika'nın bazı bölgelerinde bu gerçek bir zorluktur. Kullanımda olan aşuları alacak ülkeler, ultra soğuk zincir taşıma ve depolamayı planlamak zorunda kalacaklar. Bu nedenle birçok ülkenin aşuları kullanmak için ultra soğuk zincir altyapısını geliştirmesi gerekecektir.

TURKOVAC aşının piyasaya sürülmesinden önce bu aşuyu tercih edecek ülkeler, mevcut tedarik zinciri yeteneklerini ve boşluklarını değerlendirerek hazırlık çalışmalarını başlatmalıdırlar. Bu hazırlıklar saklama koşulları, (soğuk zincir depolama dahil) ülke için adil dağılım, aşı etkinliği ve çoklu doz uyumu ele alınması gereken planları içermelidir. Aşıların soğukta saklanması hayati önem taşıyacaktır. Türkiye'nin depolama ve aşılama tecrübesi hakkında Afrika ülkelerine kritik boşluklar hakkında bilgi verilmeli ve Afrika ülkelerinin bu doğrultuda kendi kanallarını iyileştirme yollarını düşünmeleri için bir vekil görevi görmelidir.

Diğer bir konu ise, etkili uygulama için önemli bir faktör sağlık çalışanı kapasitesidir. Afrika'da sağlık çalışanı sayısı kişi başına olması gerekenden daha düşük. COVID-19 aşılama sürecinin tehlikeye atılmamasını sağlamak için ek sağlık personeline ihtiyaç duyulacaktır. Somali ve Sudan gibi ülkelerde Türk Devletine ait hastanelerin olması aşılamada bu iki ülke için kolaylıklar sağlayacaktır. Afrika kıtasında da faaliyet gösteren TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) ve birçok Türk STK'sının daha önce başarılı sağlık girişimleri ve uzmanlıkları göz önüne alındığında yararlanılması gereken önemli bir girişim olacağı düşünülebilir. Ancak büyük ölçekteki bir aşılama programı dağıtım, idare ve takibi konularda benzeri görülmemiş zorluklar getirecektir. Bu konuda aşılama ile ilgili olarak Afrika ülkelerinin Sağlık Bakanlığı, 43 Afrika

ülkesinde bulunan Türk Büyükelçilikleri, Türk Kızılay'ı ve sağlık hizmetleri alanında tecrübesi olan Türk STK'ları ile sistemi sağlamak için üzerine düşeni yapmalıdır.

COVID krizinin başlangıcından bu yana öğrenilen dersler, tedarik zinciri ortaklarıyla yeterli planlama ve etkili ortaklıkların, sağlıkla ilgili acil durumlarda kritik tıbbi malzemeleri güvence altına almak isteyen hükümetler için önemli başarı faktörleri olabileceğini göstermiştir. Afrika için COVID-19 aşısı planının başarılı bir şekilde yürütülmesini sağlamaya yardımcı olacak öncelikler lojistik gereksinimlerin haritasını çıkarmak ve tüm tedarik zinciri boyunca nakliye, depolama, soğuk zincir gereklilikleri, dağıtım ve aşılama kadar potansiyel darboğazları belirlemek önemli olacaktır. Aşıya erişimde eşitlik, planlama süreci boyunca yol gösterici bir ilke olmalıdır. Türkiye, Afrika kıtası ülkelerinde tedarikten, lojistiğe kadar aşılama etkili uygulamayı sağlamak açısından birçok avantaja sahiptir.

Sonuç

COVID-19, Afrika genelinde yüz binden fazla insanın ölümüne, Afrika ekonomilerinin büyük bir yıkıma uğramasına, milyonlarca insanın yoksulluğuna neden olmasından dolayı kıta ekonomisi üzerinde ağır bir yük oluşturuyor. ABD Pew Araştırma Merkezi tarafından yapılan analiz, COVID'in neden olduğu durgunluğun dünya genelinde 131 milyon insanın yoksulluğuna neden olduğu belirtildi. Sahra altı Afrika'da yaklaşık 494 milyon insanın 2020'deki salgından önce yoksulluk içinde yaşaması bekleniyordu. Pew analizine göre bu sayının 40 milyon arttığı tahmin ediliyor.

Aşılama küresel ekonomik katılımın temel bir gerekliliği haline geleceği düşünüldüğünde, Afrika'nın küresel ekonomiye yeniden bağlanması için büyük bir aşılama programına ihtiyaç duyulacak. COVID-19'a karşı aşılama, can kayıplarını

ve daha fazla ekonomik bozulmayı azaltmak için kritik bir önlem olarak kabul görmektedir. Mevcut duruma bakıldığında şu an Sahra altı Afrika'daki daha düşük gelirli ülkeler aşısı üretimini yapacak araçlara sahip değil. Dolayısıyla, mevcut aşısı dağıtım modeline dayanarak, Afrika ülkelerinin kendilerine sunulan belirli aşısı kabul etmekten başka çok az seçeneği var. Açık olan şu ki, Afrika kıtası kendi halk sağlığı ihtiyaçlarını karşılamada eşit olarak muamele görmüyor. Her Afrikalının güvenli ve etkili bir COVID-19 aşısını hızlı ve ücretsiz olarak almasını sağlamak, hayatları ve geçim kaynaklarını kurtarmanın, çocukları okulda tutmanın, işsizlik oranlarını düşürmenin ve ekonomileri yeniden açmanın en etkili yoludur. Aşıların satın alınması ve uygulanmasının maliyetli olması ve Afrika ekonomilerinin kötü durumda olduğu düşünüldüğünde, aşısı tedariki noktasında birçok Afrika hükümetinin dış ortaklara güvenmesi ve uluslararası toplumun iyi niyetine bağlı olacağı anlamına geliyor. Şu anda bazı ülkeler yalnızca kalkınma kredilerine veya hibe ve bağışlara bel bağlamış görünmektedir.

Afrika'nın daha önceki ve devam eden salgınlara karşı verdiği savaştaki yolculuğu göz önüne alındığında, aşısı her zaman bu hastalıklar binlerce cana mal olduktan sonra kıtaya ulaşmıştır. Aynı şekilde, mevcut COVID-19 aşısı kaynaklarına erişim konusunda çoğu Afrika ülkesi küresel aşısı savaşının kısılcacında kaldı. Dünyada birçok ülke ve kuruluş COVID-19 aşısının adil bir şekilde erişebilirliği, dağıtılması ve bağışlanması konusunu defalarca dille getirmelerine rağmen bu şimdiye kadar istenilen ölçüde gerçekleşmedi. Bu bakımdan Afrika ülkelerinin güvenli, etkili ve uygun fiyatlı COVID-19 aşısını gecikmeden elde etmesine yardımcı olmak için daha fazlası yapılmalıdır. Türkiye'nin üreteceği TURKOVAC aşısı, Afrika ülkelerinin acil ihtiyaç duyduğu aşılara ulaşma noktasında yardımcı olabilir. Ayrıca

ilerleyen süreçlerde Türkiye COVID-19 aşısını üretmeyi planlayan Afrika ülkelerine aşı üretim teknolojisi dahil olmak üzere birden fazla yaklaşımla aşı erişimini kolaylaştırabilir. COVID-19 aşılarının yerel olarak üretmesine yardımcı olabilecek bir yol haritası üzerinde de çalışabilir. Aşının kıtada üretimi ve kıtaya ulaştırılması açısından özellikle bağış yapan ülkelerle, kıtadaki ilaç şirketleriyle, fon sağlayıcılar ve esasen şu anda Afrika'ya aşı tedarikinde yer alan herkesle görüşmeler yapılması gerekecektir.

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin COVID-19'a küresel yanıtta çok taraflı iş birliğini desteklediğini her platformda dille getirmiştir. Türkiye'nin aşılar için adil bir şekilde erişim için gösterdiği çaba ve katkılar pratik işbirliğini sürdürmeye ilişkin kapsamlı bir görünümü temsil etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin üreteceği aşıları Afrika ile paylaşması gerçekten cesaret vericidir ancak COVID-19 aşısını Afrika ve diğer ülkelere ulaştırmada çok taraflı mekanizmaların Türkiye'ye destek vermesi hayati önem taşımaktadır. Süreç içinde, Afrika Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezlerinin, Afrika Birliği öncülüğünde Türkiye ile iş birliği yapılarak zorlukların aşılması noktasında erişim müzakereleri için görüşmeleri uygun olacaktır. Öncelikle, Türkiye'nin kıta için aşı erişimini kolaylaştıracak öncelikleri ve iş birliğini nasıl şekillendireceği konusunda daha fazla araştırma yapması ve bir yol haritası geliştirmesi gerekmektedir. Çünkü farklı nüfuslar ve çeşitli ekonomik, ırksal/etnik ve kültürel geçmişlere sahip ülkeler arasında aşı dağıtımının başarılı olması için dikkatli bir planlama ve değerlendirme gerektirir. Bu Afrika'nın karşılaştığı önemli boşlukları ve zorlukları doldurmak için büyük bir önceliktir.

Uluslararası toplumun, ekonomik ve mali yükü hafifletmek aynı zamanda aşıların finansmanın sağlanması konusunda önemli

katkılarda bulunması gerekiyor. Nakliye, depolama ve lojistik zorluklar, aşılama için finansman ve personel kaynaklarının eksikliği ve aşı tereddüdü gibi birçok faktör kıtada aşılama çalışmalarını sektöre uğratacaktır. Küresel ve bölgesel iş birliği ile gelişmekte olan ülkelerde aşı edinme, dağıtım, depolama ve teslimatın planlanması ve koordinasyonunu desteklemek için çabaların iki katına çıkarılması gerekmektedir. Bu girişimlerin etkinliği, sağlık sorunları ve konularında bölgesel ve uluslararası iş birliğinin etkinliğine bağlıdır. Bununla birlikte, uluslararası aktörler ile de (WHO, Dünya Bankası, BM/UNDP, vb.) finansman eylemleri dahil olmak üzere daha fazla iş birliği yapılması gerekiyor.